

Rovdjur & tamdjur

Dokumentation 20 november 2015

Seminariet syftade till att förmedla nyheter inom ämnet tamdjurshållning i områden med stora rovdjur. Totalt deltog cirka 50 personer med representation från berörda intresseorganisationer, myndigheter, viltförvaltningsdelegation och universitet.

Påverkan från rovdjursangrepp på landsbygdsföretagens ekonomi, Marit Widman, SLU.

Marit redogjorde för uppdraget att kartlägga landsbygdsföretagens kostnader för rovdjursangrepp. I uppdraget ingick att titta på direkta och indirekta kostnader samt att föreslå en ny ersättningsmodell.

Direkta kostnader har beräknats utifrån viltskadeersättningen mellan 2003-2014. Sedan 2011 har i genomsnitt 1,5 miljoner kronor per år betalats ut i viltskadeersättning till drabbade lantbrukare. Detta belopp är litet jämfört med den samlade betalningsviljan för bevarande av rovdjuren, som enligt tidigare studier kan uppgå till 10–12 miljarder kronor per år, men för den enskilde brukaren kan kostnaderna bli höga.

Indirekta kostnader för rovdjursangrepp och rovdjursnärvaro har beräknats med hjälp av en enkätstudie. Resultaten visar att det finns en lägre produktivitet (sämre reproduktiv förmåga och ökad slaktålder hos fåren) på fårbesättningar som ligger i områden med hög rovdjurstäthet och i besättningar som utsatts för angrepp, jämfört med besättningar i områden med låg rovdjurstäthet. Tecken för detta kan också ses på nötboskap.

Lantbrukare som drabbats av rovdjursangrepp, eller riskerar att drabbas, lägger ner ett betydande merarbete för att förebygga och hantera rovdjursangrepp. De samlade indirekta kostnaderna uppgår i medeltal till 19 500 kr per år för en genomsnittlig fårbesättning som utsatts för angrepp. För en genomsnittlig fårbesättning som befinner sig i ett rovdjurstätt område, men som inte utsatts för angrepp, uppgår de indirekta kostnaderna till i medeltal 6 700 kr per år. För en genomsnittlig nötkreatursbesättning som utsatts för angrepp uppgår de till 14 400 kr per år. En fåbod utan rovdjursangrepp har kostnader som är 16 800 kr högre per år jämfört med kostnaderna för samma åtgärder hos en djurhållare som befinner sig i ett område med låg rovdjurstäthet. Det går inte att med säkerhet avgöra hur stor del av denna merkostnad som beror på driftsformen, och hur stor del som beror på rovdjursnärvaro. För fåboddar som utsatts för rovdjursangrepp uppgår motsvarande merkostnad, jämfört med djurhållare i områden med få rovdjur, till 39 800 kr per år. Skillnaden mellan fåboddar med och utan angrepp förklaras enbart av förekomsten av rovdjursangrepp.

Inom ramen för uppdraget analyserades om vargförekomst påverkat omfattningen på betesersättningar. Någon generell effekt av vargförekomst på arealen betesmark av olika typer, eller på antalet åtaganden, gick inte att finna. Dock konstaterades att avslagen på ansökningar om utbetalningar är oproportionerligt många i län med hög vargförekomst. Avslag kan ges bland annat om marken är för lite betad. Om anledningen till avslaget är att den aktuella marken betas för lite, anser Marit att det skulle vara intressant att veta om den låga graden av betning beror på rovdjurens närvaro eller inte. Av den anledningen vore det bra om länsstyrelsen i framtiden noterar vad som föranlett situationen.

Utifrån de resultat som framkommit i utredningen föreslås att lantbrukarnas indirekta kostnader kompenseras med en schablonersättning baserad på antalet djur i besättningen. Denna schablonersättning kan ges både till djurhållare som haft angrepp och till djurhållare som inte haft angrepp men som befinner sig i rovdjurstäta områden. I enskilda fall där det är uppenbart att de indirekta kostnaderna är väsentligt högre än schablonen, rekommenderas att möjligheten till en individuell bedömning behålls. Samtidigt rekommenderas att man tillämpar det krav som redan finns i regelverket på att lämpliga förebyggande åtgärder ska vidtas för att ersättning ska beviljas. Detta krav ställs inte i dag när man i praktiken bedömer om ersättning ska betalas ut. Ersättningen för dödade och skadade djur bör av samma skäl justeras så att den motsvarar enbart värdet av djuret, i stället för dagens ersättningsbelopp, som i många fall överskrider djurens värde.

Jaktturismens påverkan av rovdjursförekomst undersöktes också men det finns för lite uppgifter för att dra några slutsatser. Någon annan form av turism, till exempel viltskådningsturism och rovdjursturism, har inte undersökts.

Analys av sambandet mellan vargtäthet och antal fårbesättningar, Jens Frank, Viltskadecenter

Antalet vargrevir i Sverige har ökat sedan 1997 och likaså har antalet angrepp på får gjort. Viltskadecenter har fått i uppdrag att analysera hur vargtäthet påverkar antalet angrepp på får.

De har analyserat sambandet mellan antal vargangrepp på får och andra variabler så som vargtäthet, vargrevirens status och täthet av fårbesättningar med och utan rovdjursavvisande stängsel. Av analyserna framgår tydligt att den variabel som uppvisar starkast samband med antalet vargangrepp på får är tätheten av fårbesättningar. Varken tätheten av vargrevir (oavsett status; familjegrupp, par eller ensam stationär) eller andelen fårgårdar som mottagit bidrag till rovdjursavvisande stängsel är signifikanta i någon modell.

Att det finns varg i ett område där det också finns får är en förutsättning som avgör huruvida det kan ske angrepp eller inte, men antalet angrepp som faktiskt inträffar beror av hur många fårbesättningar som finns i området. Likaså spelar alltså tätheten av kringliggande vargrevir ingen roll för antalet vargangrepp på får i varje revir.

Att det inte finns någon signifikans för rovdjursavvisande stängsel och antal angrepp beror inte på att stängsel saknar verkan. För den enskilde brukaren är stängsel ett mycket effektivt skydd, men om inte tillräckligt många har stängsel kommer angrepp ske ändå och därför sänker det inte antalet angrepp nationellt så att det blir signifikant i denna analys.

Att vargarna sprider sig till södra delarna av landet kan ses som önskvärt för att på så vis kunna minska antalet rovdjur i mellersta landet men ändå leva upp till nationella åtaganden kring en långsiktigt livskraftig vargstam. Medvetenhet bör dock finnas om att enligt den här analysen kommer en sådan spridning leda till ökat antal angrepp på får, och också dubblade kostnader för att reducera antalet angrepp. Att reducera antalet angrepp med hjälp av bidrag till rovdjursavvisande stängsel skulle kosta i genomsnitt dubbelt så mycket i de "nya" reviren som i de befintliga, eftersom de nya i genomsnitt skulle innehålla det dubbla antalet fårbesättningar.

En översyn av skyddsjaktskriterier kan också behövas göras. Om länsstyrelserna statistiskt följer Viltskadecenters rekommendationer när skyddsjakt bör beviljas (vid 3-4 angrepp/revir/säsong) leder det till att vargar i områden med hög täthet av fårbesättningar kommer att avlivas i större utsträckning än vargar i områden med låg täthet av fårbesättningar. I förlängningen leder statistiska kriterier till att sannolikheten för att vargrevir etableras och överlever i områden med hög täthet av fårbesättningar blir låg, medan den blir högre i områden med låg täthet av fårbesättningar. Om man istället använder dynamiska kriterier blir sannolikheten för skyddsjakt lika stor i alla delar av landet. I praktiken innebär det att kriteriet för skyddsjakt skulle behöva vara lägre i revir med låg täthet av fårbesättningar och högre i revir med högre fårtätheter.

Slutmålet kan vara detsamma oavsett vilken av modellerna för skyddsjaktskriterier som används. Det är dock viktigt att inse att utfallet av bidrag till rovdjursavvisande stängsel påverkas av hur modellen för skyddsjaktskriterier används och vice versa. Om man t ex ger fårbesättningar i områden med hög täthet av får bidrag till rovdjursavvisande stängsel och samtidigt använder statistiska kriterier för skyddsjakt kommer effekten av bidragen att minska eftersom vargar som etablerar sig i dessa områden i de flesta fall ändå kommer att bli föremål för skyddsjakt.

Röjning av stängsel och akutgruppverksamhet i Gävleborg, Sara Sundin länsstyrelsen och Stefan Bodin Skogsstyrelsen

2013 inleddes ett samarbete mellan länsstyrelsen Gävleborg och Skogsstyrelsen kring röjning av rovdjursavvisande stängsel. Ett avtal skrevs som innebar att 20 brukare per år skulle kunna få röjt två gånger per säsong. Ett 70-tal röjningar har utförts och det har totalt röjts cirka 95 000 meter stängsel. Åtgärden hoppas kunna fortsätta eftersom länsstyrelsen gärna vill underlätta för brukare och också uppmuntra att sätta upp rovdjursavvisande stängsel. Nya arbetsmarknadsåtgärder gör dock att Skogsstyrelsen inte vet hur de kommer kunna arbeta kommande säsong.

Skogsstyrelsen tycker att projektet har fungerat bra. Deltagarna trivs med uppgiften och de har en god dialog med brukarna. Två av de som ingått i röjningsteam har fått anställning och arbetsträning hos brukare som de varit och röjt hos. Det enda som varit negativt är att stängslen ibland varit i mycket dåligt skick och att det därför har handlat om restaurering och inte röjning under stängslet. Vid sådana tillfällen har Skogsstyrelsen meddelat att de inte kan utföra uppgiften. Det har också hänt att brukare som finns med på väntelistan har ringt upp och varit irriterade över väntetiden, och påpekat att djurens säkerhet är hotad om de inte kommer snabbt. Detta upplever Skogsstyrelsen som olustigt då de anser att röjningsuppdraget inte är likställt med att de har ansvar för djurens säkerhet.

Länsstyrelsen har en så kallad "akutgrupp" som kan hjälpa till vid tamdjursangrepp eller rovdjursstörningar. Om brukaren inte själva klarar av att hanetra situationen anlitar och avlönar länsstyrelsen entreprenörer ingående i akutgruppen för att avlasta brukaren. Det kan till exempel handla om att vakta djur, leta försvunna djur eller ta hand om gårdens övriga djur. Inom LRF finns också en så kallad omsorgsgrupp som hjälper till och stöttar om brukaren mår dåligt.

Volontärer på fäbodan, Stefan Olander, Sveriges Fäbodbrukare

Vid ett av de tidigare seminarierna på Rovdjurscentret initierade SNF och Fäbodföreningen ett samarbete där SNF letade volontärer för arbete på fäbod bland sina medlemmar. Samarbete har pågått ett par år och med varierat resultat. Stefan berättar att Fältbiologerna har ett liknande projekt som de kallar "Grönt spadatag". Detta har varit mycket framgångsrikt och Stefan hoppas på att de och andra organisationer kan fortsätta jobba för att få ut människor/ungdomar på fäbodarna. På så vis får brukaren värdefull hjälp samtidigt som intresse för fäbodbruket växer och det underlättar nyrekryteringen. Exempelvis har två unga tjejer som deltagit i Grönt spadatag nu tagit över en fäbod som de driver.

Exakt hur samarbetet mellan SNF och Fäbodföreningen kommer se ut i fortsättningen är ej klart, men de har gemensamt sökt bidrag för att driva ett projekt där fäbodbrukets fördelar och förutsättningar lyfts fram och förbättras.

Precis som vid tidigare seminarier lyfts synpunkter och diskussion kring potentialen i att nyanlända skulle kunna erbjudas möjlighet att praktisera på fäbodan/lantbruk. Rovdjurscentret undersöker möjligheterna och förutsättningarna för detta.

Forskning på sekundära skador på tamdjur, Jens Jung, SLU

Jens jobbar med att försöka analysera vad som händer med de överlevande tamdjuren efter ett rovdjursangrepp. Hur ändrar de sitt beteende? Äter de mindre? Förändrar de sitt habitatval? Har de högre stressnivå? Detta mäts med hjälp av halsband som registrerar om djuret går, vilar, äter osv. Stresshormon mäts med hjälp av hårprover. Besättningar som haft angrepp och som inte haft angrepp jämförs med varandra.

Jens undersöker också hur de vilda djuren agerar. Hur rör de sig? Varför går de till angrepp just vid ett visst tillfälle? Vilka djur väljer de? Studier görs både i Sverige, Afrika och Sydamerika.

Biosfärkandidat Voxnadalen, Olle Berglund

Biosfärområden handlar om naturvård och hållbar utveckling på ett nytt sätt. Människor ska kunna bo och utvecklas i områden samtidigt som samhället kan testa ny kunskap och praktik när det gäller att hållbart hantera relationen mellan människan och naturen – att både bruka och bevara.

Det finns idag cirka 650 biosfärområden i 120 olika länder. I Sverige finns för närvarande fem av dessa och två biosfärkandidatområden - där Voxnadalen är den ena. Samtliga stora rovdjur finns i Voxnadalen, vilket är unikt för ett biosfärområde, och därför kommer detta vara något som biosfärkandidat Voxnadalen avser att lägga stor vikt vid. Rovdjurscentret är tillfrågad som en aktör i detta arbete.

Kurs i tamdjurshållning för tjänstemän vid myndigheter, Rovdjurscentret föremdlar

Det har på tidigare seminarier i samma tema uttryckts förslag/önskemål om att tjänstemän vid berörda myndigheter skulle kunna gå kurs i praktisk djurhållning. Av den anledningen passade Rovdjurscentret på att informera om att Viltskadecenter nu diksuterar att starta en sådan kurs. Anledningen till detta förslag/önskemål är att ökad kunskap kring tamdjurshållning hos tjänstemännen skulle kunna underlätta handläggningen och besluten kring ersättning vid angrepp och rovdjursstörningar.

Boost Innovation: Jonas Dahlström, Fiber Optic Valley och Mattias O'Nils, MittUniversitetet

Fiber Optic valley är en länk mellan forskare och entreprenörer/företag. De anordnar bland annat tävlingen Boost Innovation, vilket går ut på att hitta innovativa lösningar på färdigformulerade problem.

Rovdjurscentret bidrog med en problemformulering kring att kunna detektera rovdjur som rör sig i närheten av tamdjur. Mitt Universitetet kom med det bästa förslaget på lösning och har tillsammans med Rovdjurscentret fått 50 000 kr för att bedriva förstudier.

Genom att sätta upp flera "samarbetande" kameror i ett område med tamdjur skulle man kunna se om rovdjuret befinner sig i närheten, och också artbestämma vilket djur det rör sig om med hjälp av storlek, form mm. Utmaningen blir att kunna placera ut kamerorna rätt i terrängen och att lära sig att artbestämma djuren. Detta görs dock redan med örnar. För att det ska kunna användas i större skala är det viktigt att få fram en billig teknologi. Tillstånd för kameror måste tas hänsyn till, men genom att detekterade föremål till exempel kan göras helt enfärgade så borde det inte vara något problem med PUL.

Rovdjurens hälsostatus, Tomas Meijer, SVA.

SVAs uppdrag är att minska smittorisk mellan djur och människor. Varje år görs 575 000 analyser och 4 400 obduktioner. Det mesta sker på tama djur. Just nu finns inga allvarliga sjukdomar permanent i Sverige.

Då det kommer till rovdjur sker provtagning och obduktioner som en del i viltförvaltningen. De tar hand om fallvilt, jakt och jaktbrott. De djur som hittas är fram för allt de som skjuts, och de är ofta friska djur. Under år 2014 har 71 vargar, 310 björnar, 50 lodjur och 42 järvar obducerats. Obduktionerna visar att björnen är en frisk art. Järven och lodjuret är också friska arter. Lodjur har drabbats av skabb tidigare och nytt utbrott kan tänkas komma. 6 % av vargarna är kryptochida och 5 % har tandfel, vilket anses kopplat till inaveln, men de är i övrigt friska.